

Het Huis Sevenaer

door Ph. Sollman

*'Huis Sevenaer',
gezien vanaf de achterzijde
(foto: J. van Katwijk)*

Landgoederen, kastelen, kloosters, buitenplaatsen en oude boerenhofsteden vormen niet zelden, met hun omgeving, een apart element in het overigens sterk door planologische, landbouwkundige en andere ingrepen beïnvloede cultuurlandschap.

Als gevolg van een eeuwenlang, door traditie en gevoel voor het landschapsbeheer ingegeven, zorgvuldig beheer vormen deze landgoederen en buitenplaatsen meer dan eens een rustpunt in het landschap, waar tal van planten en dieren die elders het veld moesten ruimen een toevluchtsoord vinden.

Zo is het ook met het landgoed 'Huis Sevenaer' in de Liemers waar door een zorgvuldig beheer van de daar aanwezige natuurelementen en – gedeeltelijk – het toepassen van de biologische teeltmethode een belangwekkende flora en fauna voorkomt.

Het landgoed 'Huis Sevenaer'

Het landgoed 'Huis Sevenaer' ligt aan de oostzijde van de Gelderse stad Zevenaar, grotendeels tegen de oude stadskern aangedrukt. Historisch gezien ligt het landhuis op een belangrijke plaats, namelijk op een knooppunt van wegen. Voor de geschiedenis van het kasteel wordt verwezen naar VAN DALEN (1970). De gronden die bij het landhuis behoren, beslaan bij elkaar circa 100 ha. Ongeveer 7 ha van dit gebied wordt volgens een biologische teeltmethode bewerkt. De achtergronden van deze manier van werken worden goed uiteengezet in het rapport van KOUWENHOVEN et al. (1982), speciaal in enkele daarin opgenomen bijlagen. Het is wenselijk, dat het gehele gebied op deze wijze bewerkt wordt. De natuurwetenschappelijke waarde van het terrein zou er namelijk nog meer door worden vergroot.

De directe ondergrond bestaat uit een rijk geschaakte mengeling van lichtere tot zwaardere, kalkhoudende grondsoorten. Veel van de gronden in deze streek zijn zeer geschikt gebleken voor tuinbouw. Voor het ontstaan en de opbouw van de bodem wordt verwezen naar PONS (1953) en de bodemkaart, blad 40 Oost.

Op het landgoed treffen we een grote variatie aan landschapselementen aan: een kasteelbos, bosvijvers, sloten en greppels, boomgaarden, bloemrijke weiden, akkers, twee tuinbouwgebieden, meidoornheggen, oude begroeiide muren en een fraaie oude houtwal. Een aantal van deze landschapselementen wordt hier iets nader besproken.

Het kasteelbos

Rondom het historische landhuis ligt het kasteelbos. Vanaf ongeveer 1953 wordt er 'zo min mogelijk' beheer uitgevoerd. Slechts de hoogstnodige ingrepen vinden plaats in deze 'geleide wildernis'. DOING (1970) rekent dit buitenplaatsbos tot een zeldzaam voorkomend type, het zgn. Fluitekruidbos, behorend tot het *Anthriscus-Fraxinetum*. Dit bostype komt vooral voor op buitenplaatsen langs de binnenduintrand. Naast de naamgevende soorten, vallen vooral Gewone vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*), Kraailook (*Allium vineale*) en de boomsoorten Iep (*Ulmus* sp.), Gewone es (*Fraxinus excelsior*) en de Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) op. Het kasteelbos van Zevenaar is verreweg het meest oostelijk gelegen voorbeeld van deze associatie. Dit komt onder meer tot uiting in het ter plaatse rijkelijk voorkomen van de

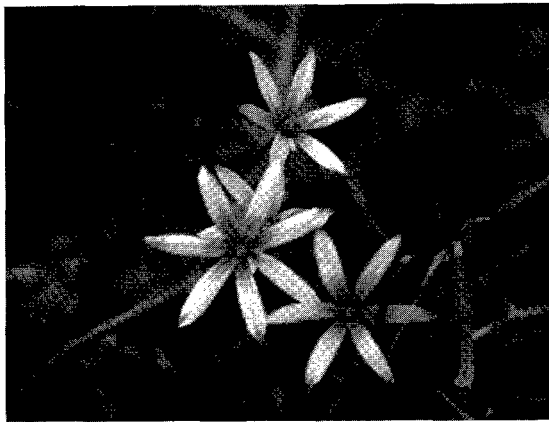
Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*). De aanwezigheid van dit Fluitekruid-essenbos wijst op een vergraven bodem. Dit is in overeenstemming met bekende historische gegevens over dit bos.

De voorjaarsflora is ter plaatse werkelijk zeer imposant. We noemen hier de velden Sneeuw-klokjes (*Galanthus nivalis*), Voorjaarshelmbloem (*Corydalis solida*), plekken met Holwortel (*Corydalis bulbosa*) en het onopvallende Muskuskruid (*Adoxa moschatellina*). Iets later in het voorjaar is hier ook de Grote keverorchis (*Listera ovata*) in bescheiden aantal te vinden.

De huidige eigenaar plant nog steeds nieuwe stinseplanten in het bos aan. Dit is een activiteit die ook vroeger al veel op buitenplaatsen voorkwam. Er wordt ook plantmateriaal geruild met andere landgoedbewoners. Enkele soorten blijken moeilijk aan te slaan, zoals de nu weer verdwenen Bosgeelster (*Gagea lutea*)¹⁾.

Een van de meest opmerkelijke vondsten van de laatste jaren vind ik de bij het landhuis in de Klimop gevonden Klimopbremraap (*Orobanche hederæ*). Over het grillige gedrag van deze en andere bremraapsoorten is het fijne nog lang niet bekend. Veel van de soorten uit dit geslacht hebben bijvoorbeeld de neiging om lang niet elk jaar present te zijn.

Het kasteelbos met zijn struwelen (foto: J. van Katwijk)

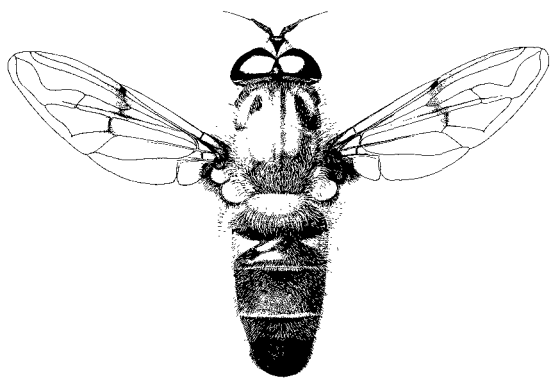

Bosgeelster (*Gagea lutea*) (foto: D. Westra)

1. Bosgeelster (*Gagea lutea* (L.)) Ker-Gawl.

WEEDA (1979, p. 259) zag materiaal van deze soort in het herbarium van Grégoire (Maastricht), verzameld in 1954 bij Zevenaar; verdere gegevens ontbraken. Het lijkt aannemelijk dat genoemd materiaal destijds op het landgoed 'Huis Sevenaar' is verzameld. Andere geschikte biotopen rondom Zevenaar zijn mij namelijk niet bekend. Volgens mondelinge mededeling van de huidige landgoedeigenaar is de soort in die tijd via beampten van het Staatsbosbeheer van de groeiplaats bij Bronkhorst (gem. Steenderen) overgebracht naar het kasteelbos in Zevenaar. Momenteel is de soort op laatstgenoemde plaats niet meer aanwezig.

Zweefvlieg '*Mallota cimbiciformis*' (Fallén) ♂
(tek.: A. Veltman)

De fauna van het bos en zijn directe omgeving is bijzonder rijk en gevarieerd. We noemen hier slechts Nachtegaal, Kerkuil (nog steeds!), Steenuil, Vos, Wezel en enkele vleermuis-soorten.²⁾

In het kasteelbos van het landgoed werd bij een komposthoop recent een mannelijk exemplaar van de zeer zeldzame zweefvlieg *Mallota cimbiciformis* (Fallén) verzameld. Dit is de tweede gepubliceerde vondst in ons land (VELTMAN 1980). Tegelijkertijd werden hier de zweefvliegen *Syritta pipiens* (L.) en *Eristalis pertinax* (Scop.) gezien.

De houtwal

Ten oosten van het landhuis ligt een oude imposante houtwal. Plaatselijk is die ongeveer 10 m breed. Deze houtwal ligt pal tegen het fabrieksterrein van een sigarettenfabriek aangedrukt. Een hoog hek zorgt voor de afscheiding. Toch is een klein deel van de wal aangetast door de fabrieksgebouwen.

In de kruidlaag vallen hier op: Eenbloemig parelgras (*Melica uniflora*), Daslook (*Allium ursinum*), Maarts viooltje (*Viola odorata*) en de

Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*). In de boomlaag imponeren vooral Witte kastanje (*Aesculus hippocastanum*), Zomereik (*Quercus robur*) en Beuk (*Fagus sylvatica*).

Heggen

Op het landgoed komen heel wat heggen voor, in hoofdzaak van oorsprong bestaande uit Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*). In de loop der tijd zijn hierin allerlei andere – vooral besdragende – struiken opgeslagen. In de herfst zien we hier veel doortrekkende vogels die graag een poosje blijven. Deze heggen dragen sterk bij tot de beslotenheid die karakteristiek is voor dit kleinschalige landschap. In en langs de heggen vinden we onder meer Besanjerier (*Cucubalus baccifer*), Bermooievaarsbek (*Geranium pyrenaicum*) en de forse Wilde kaardebol (*Dipsacus fullonum*).

Deelhoven

Met deze naam wordt het tuinderijengebied vlakbij het landhuis aangegeven. We treffen hier ook koude grond- en verwarmde kassen aan. Dit gebied heeft een rijk 'onkruidenbestand'. We willen slechts noemen Kransnaalbaar (*Setaria verticillata*)³⁾, Middelste duivekervel (*Fumaria boraei*), Basterdganzevoet (*Chenopodium hybridum*), Ingesneden dovenetel (*Lamium hybridum*) en de Kruisbladige wolfsmelk (*Euphorbia lathyris*)⁴⁾. Een gedeelte van dit gebied is ingericht als kruidentuin.

Gevlekte aronskelk

2. Een min of meer complete ornithologische lijst van het landgoed, opgesteld door J. en W. Keultjes (Zevenaar), is o.a. aanwezig in het archief van het landhuis. Een ongeveer volledige floralijst (periode 1976-1982) is opgenomen in KOUWENHOVEN et al. (1982) en verder aanwezig in het IVON-archief op het Rijksherbarium te Leiden.

3. Kransnaalbaar (*Setaria verticillata* (L.) P.B.)

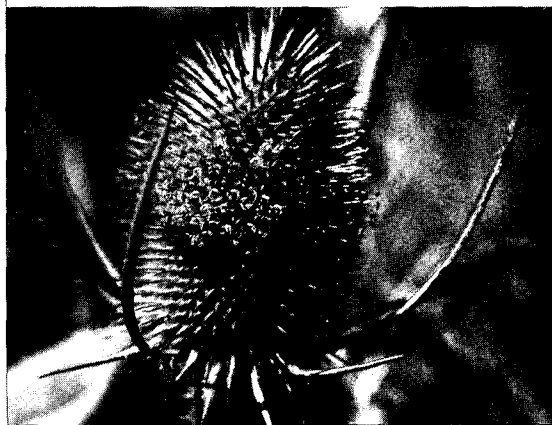
Het is m.i. nog steeds een open vraag of deze soort tot de Nederlandse flora mag worden gerekend. Hier ter plaatse is de plant, al enkele jaren achtereen, alleen bekend van een overhoekje in een verwarmde kas. Andere groeiplaatsen uit de wijde omgeving zijn mij momenteel niet bekend; zie verder ook JONGEPIER (1982).

4. Kruisbladige wolfsmelk (*Euphorbia lathyris* L.)

Deze soort werd en wordt nog wel eens uitgezaaid om muizen te weren; zie ook VAN DER SPEK (1978). Ze verwildert gemakkelijk en houdt doorgaans jaren achtereen goed stand. Wij troffen de plant in de wijde omgeving vooral aan in moestuinen, tuinderijen en volkstuintcomplexen. Soms schijnt deze wolfsmelk zelfs tamelijk lastig te kunnen worden. De planten worden dan gewied en groeien dan vaak weer verder op de komposthoven van genoemde terreinen. Een enkele keer komt ze ook plaatselijk behoorlijk goed verspreid voor, zoals bijvoorbeeld op de moestuinen langs het spoor bij het dorp De Steeg (gem. Rheden).

Besanjelier (*Cucubalus baccifer*) (foto: D. Westra)

Wilde kaardebol (foto: A. Veltman)

Tuinderijengebied langs de weg Zevenaar-Baberich

Nu in grote delen van ons land het maïstijdperk definitief schijnt te zijn ingetreden, willen we het belang van het hier aanwezige assortiment van 'onkruiden' nog sterker benadrukken. Van de grote hoeveelheid waarnemingen die we hier de laatste zes jaren verzamelden, willen we slechts enkele markante vondsten weergeven. Het Groot spiegelklokje (*Legousia speculum-veneris*) groeit hier – nog steeds – op graanstro tussen de aardbeibedden. De Dubbelkelk (*Picris echioides*) treffen we in sommige jaren vooral tussen de wortels aan. Speciaal op zwaardere kleigrond komen hier voor Eironde leeuwebek (*Linaria spuria*) en Spiesleeuwebek (*L. elatine*). De beide onopvallende ereprijssoorten Doffe en Gladde ereprijs (*Veronica opaca* en *V. polita*) zijn hier tot zeer laat in de herfst gemakkelijk te vinden. In een ruderaal strook langs de doorgaande weg komt tenslotte nog – hoewel niet elk jaar – de Klaverreter (*Orobanche minor*) voor.

Tot besluit

Het landgoed kan natuurwetenschappelijk gekarakteriseerd worden als een gebied van grote waarde. Niet alleen het kasteelbos met onder meer zijn stinseflora, maar ook houtwal en heggen herbergen tal van belangwekkende flora- en faunaelementen. Bovendien is de 'onkruidenflora' van dit landgoed, zeker nu cultuurtechnische en landbouwkundige ingrepen deze flora in grote delen van ons land zozeer verarmen, van grote beteke-

nis. Het gebied is verder vooral ornithologisch, bryologisch⁵⁾ en entomologisch behoorlijk goed bekend en van grote betekenis.

Het is wenselijk dat een veel groter deel van de bij het landhuis behorende gronden op korte termijn liefst volgens dezelfde biologische teeltmethode bewerkt gaat worden. Potentieel draagt het gebied namelijk nog meer mogelijkheden in zich.

Verder lijkt het ons in het geheel niet wenselijk dat het gebied ingesloten zou gaan raken door een (reeds geplande) nieuwe woonwijk. Ook is er

Het aanaarden van aardappels
(foto: Jhr. J. van Nispen)

5. Over de mosflora van het gebied zal binnenkort elders worden bericht.

Groot spiegelklokje (*Legousia speculum-veneris*)
(foto: D. Westra)

Klavervreter (*Orobancha minor*) (foto: A. Veltman)

sprake van dat een tracé voor een nieuw aan te leggen autoweg door een deel van het landgoed zou moeten gaan. Er dient nadrukkelijk gezocht te worden naar een alternatieve route. Wellicht kan men ook overwegen de geplande weg te laten vervallen.

We hopen van harte dat het landgoed ook voor de toekomst behouden kan blijven.

Dankwoord

De volgende personen wil ik graag bedanken.

De landgoedeigenaar JHR. H. R. R. L. VAN NISPEN voor zijn gastvrijheid, diverse inlichtingen en het ter beschikking stellen van enkele foto's. Dhr. A. VELTMAN (Zevenaer) voor zijn zeer fraaie tekening en het afstaan van enkele dia's. Dhr. O. DE BRUIJN (Hengelo) voor zijn inlichtingen over de Kerkuil. Dhr. D. WESTRA (Zevenaer) voor het gebruik van een aantal dia's.

Adres van de schrijver:

LITERATUUR

- DALEN, A. G. VAN, 1970. Het Huis Sevenaer. – Zevenaer.
- DOING, H., 1970. Het park van het Huis Sevenaer. In: A. G. van Dalen: Het Huis Sevenaer. – Zevenaer.
- ESKES, E. & R. ROMMERS, 1980. Onderzoek aan enige akkeronkruidenvegetaties in de omgeving van Zevenaer. – Rapport LH Wageningen.
- JONGEPIER, J. W., 1982. Het voorkomen van enkele niet-oorspronkelijke wilde grassoorten in Zeeland. – Gorteria 11, no. 4: 79-86.
- KOUWENHOVEN, P., J. TETTEROO & M. VERHOEF, 1982. Ruimtelijke ordening in Zevenaer. – Rapport LH Wageningen, Planologie.
- PONS, L. J., 1953. Aantekeningen over het ontstaan van de bodem van de Liemers. In: 'De Liemers', gedenkboek Dr. J. H. van Heek. – Didam.
- RIJKSINSTITUUT VOOR NATUURBEHEER, 1979. Natuurbeheer in Nederland; Levensgemeenschappen. Pudoc, Wageningen, 392 p.
- SPEK, H. M. VAN DER, 1978. Behoort *Euphorbia lathyris* L. werkelijk tot de Nederlandse flora? – Gorteria 9, no. 1: 7-9.
- VELTMAN, A., 1980. Korte mededeling. *Mallota cimbiciformis* (Fallén) (Dipt., Syrphidae). – Ent. Ber. Amst. 40 (5): 68.
- WEEDA, E. J., 1979. Voorkomen en standplaats van *Gagea lutea* (L.) Ker-Gawl. in Nederland. – Gorteria 9, no. 7/8: 257-270.